

”סדר פרשיות” לפרשת נח

מִן הָרֶב אֵלֵיהוּ דוּד רַבִּינוּבִּיץ־תְּאוּמִים זַע”ל
רַאב”ד יְרוּשָׁלַיִם וּלְפָנַיִם בְּפוּנִיבֹז’ וּבְמִיר

במסגרת הכנתו לדפוס של כרך בראשית מחיבורו של האדר”ת ”סדר פרשיות”, על ידי ידידנו הרב בנימין ולצמן, הננו מביאים כאן מעט מהגליונות הראשונים תוך השלמת עריכתם. מילה בלתי מופענחת מכת”ק סומנה בסוגררים מרובעים כך: [ ].

אלה תולדת נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, את האלקים התהלך נח [ו, ט] צדיק תמים. במדרש, דהשלים שנותיו [שם ל, ח]. ולפי זה אינו מוכח איך דרשא מהך קרא דאין אומרים שבחו של אדם בפניו [שם לב, ג], עיין שם.

[שם]

בפירוש רש”י, בדורותיו - ולא בדורו של אברהם, חידוש, שבבראשית רבה [ל, ט] אמרו משה ושמואל².

[שם]

נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח. אפשר לומר על פי מה שכתבתי לפרש מה שכתוב [קהלת ז, כ], אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, דאי אפשר לקיים מצות תשובה עד שיעשה עבירה, וכשנתחסר לו מצות תשובה, אי אפשר לקיים כל המצוות כמובן.

והנה מה בין צדיק לתמים, יש לפרש דתמים נקרא שלא עשה עבירה מימיו, וצדיק שעשה ושב וקיים מצות תשובה, ואם כן קשה על נח שלא קיים מצות תשובה? אך יש לומר

1. דלפי הדרשה הראשונה, המילה ”תמים” איננה שבת, אלא תיאור מציאות, ואין מקום לדרוש שכפניו אמרו פחות מאשר שלא בפניו.
2. ראה תנחומא ורשא פרשת נח, ה: ”בדורותיו” - ולא בדורות אחרים. רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר: תמים היה בדור המבול ובדור הפלגה, שאלו היה בדורו של אברהם אבינו לא מצא ידיו ורגליו וכו’’. וזה כנראה מקורו של רש”י.
3. ר”ל, ואף על פי כן נאמר אצלו ”צדיק”.

דהתשובה שמועיל הוא מדת רחמים של הקב"ה, אבל מצד הדין, נפש החוטאת תמות [יחזקאל יח, ד], ואם כן, זהו שכתוב נח איש צדיק תמים, והיינו טעמא שהתהלך את האלהים - מדת הדין.

[שם]

סמיכת הפרשה⁴, י"ל דמה שניצל נח י"ל דלא היה צדיק רק בדורו, ואפילו לאידך מאן דאמר דלשבח [בראשית רבה ל, ט]⁵, מכל מקום, הרי כתב רש"י [ו, יג ד"ה קץ], דכשאנדרלמוסיא באה לעולם הורגת רעים וטובים.

ורק דיש נפקא מינא בזה כמה שעשה התיבה, דכבר הקשו במדרש [אגדת בראשית א, ב ועוד, ומובא ברש"י ו, יד]⁶, והלא הרבה ריוח והצלחה בפניו, וכמו שניצל עוג [פרקי דרבי אליעזר פרק כג], אך תירצו⁷, כדי שלא יראה בפורענות הרשעים, דכל שאינו ניצל בזכותו, אינו זוכה לראות במפלתו, כמו שכתוב באשת לוט [רש"י בראשית יט, יז ד"ה אל תביט אחריו], וכמו שכתוב [תהלים קיח, ז], ד' לי בעוזי ואני אראה בשונאי. אך י"ל כמו שאמרו המדרשים [תנחומא-ישן בראשית לו ועוד, וברש"י ו, יד], שישאלוהו בני דורו ויעשו תשובה.

ויש להוכיח כפירוש הראשון⁸. דאיתא במדרש [בראשית רבה כו, ג], מאי טעמא לא הוליד קודם, ותירצו, מפני שכבש מעינו כו'. ואם כתירוך השני⁹, הרי יותר היה תמוה אם היה עוסק מקודם¹⁰, ואם כן אתי שפיר דזהו שכתוב ונח מצא חן דמנלן דלמא היה ראוי מצד עצמו לזה אמר אלה תולדות נח דהא הקב"ה כבש מעיינו¹¹.

ועוד יש לומר דבספר [מת] [הקשה, למה נחתם גזר דינם על הגזל [סנהדרין קח, א], הרי כולם גזלו זה מזה, ממילא ליכא גזל. וליכא למימר דלא גזלו זה מזה רק מאחרים, מכל מקום יש

4. על-פי דברי הפסיקתא דרב כהנא כד, ז "שאלו לחכמה: החוטא מהו עונשו? אמרה להם... שאלו לנבואה: החוטא מהו עונשו? אמרה להם: 'הנפש החוטאת היא תמות'... שאלו לתורה: חוטא מה עונשו? אמרה להם: יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה: החוטא מהו עונשו? אמר להם: יעשה תשובה ויתכפר לו".
5. בראשית רבה לג, ג; עג, ג.
6. בא לבאר את הקשר בין הפסוק האחרון בפרשת בראשית "ונח מצא חן כו'", לפסוק הראשון בפרשת נח.
7. וברש"י ו, ט, ד"ה בדורותיו.
8. ומובא להלן בפירוש רבנו ו, יד.
9. לא מצאנו.
10. שציוה לו לבנות תיבה כדי שלא יראה במפלת רשעים.
11. שציוה לו לבנות תיבה כדי שישאלוהו בני דורו ויעשו תשובה.
12. אם הסיבה לבניית התיבה היא כדי שישאלו בני דורו ויעשו תשובה, אם כן היה ראוי שגם יוליד ילדים סמוך למבול ויתמהו עוד יותר, מדוע ממשך להוליד אם עתיד להיות מבול, ויענה להם שהוא ינצל בזכות מעשיו, ואולי יבואו לעשות תשובה וינצלו אף הם. ומכיון שרואים שכבש הקב"ה מעיינו של נח לפני המבול, מוכח שטעם בניית התיבה הוא כדי שלא יראה במיתת הרשעים, כיון שאינו צדיק גמור.
13. ביאור הענין: הסברת סמיכות הענינים היא שמה שנאמר "ונח מצא חן", פירושו שהיה בחסד ולא בזכות. ויודעים זאת מכך שכתוב "ואלה תולדות נח", שמשמעותו שלא הוליד סמוך למבול, ומה ראייה על פי מה שביארנו לעיל, שסיבת בניית התיבה היא שלא יראה בפורענות הרשעים, כי אינו צדיק גמור בעצמו.

לומר דמוציאים מדרב נתן [פסחים לא, א]. אך יש לומר דגולו מנח שהוא לא גזל מכלום, שהיה צדיק תמים.

וקשה, מדכתיב את האלהים התהלך נח, שהלך שוה בשוה ולא כאברהם [רש"י כאן ד"ה את האלהים התהלך נח], והרי כל שחבירו נענש בגללו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה [שבת קמט, ב]. [ ] [ ] [ ] ואם כן, איך התהלך עם הקב"ה?

אבל יש לומר דבניו היו צדיקים גם כן¹⁴, ואם כן יש לומר שגולו מבניו, וזהו שכתוב [ו, ח], אלה תולדות נח - אלה פוסל את הראשונים [תנחומא משפטים ג'¹⁵], שהוא היה צדיק וגם הם צדיקים. וראיה שהוא היה צדיק בדורותיו, דאף מן הגול, ואם כן, איך שייך שהתהלך נח את האלהים, ובעל כרחך דגם בניו היו צדיקים ומשום בניו נענשו הדור.

ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת [ו, י]

דברי רמב"ן ז"ל מה שכתב בכאן ולקמן סימן י פסוק כא [ד"ה אחי יפת], ופלא בעיני שלא זכר מדברי הגמרא שנהדרין סט, ב'¹⁷ כלום?

ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס [ו, יא]

אפשר דאם היו צדיקים בדור, נראה לי דגם לפני הצדיקים נשחת ארץ, אבל היו כולם רשעים, על כן רק 'לפני אלקים' נשחת.

[שם]

במדרש רבה פרשה לא [ח], חמס הוא פחות משוה פרוטה וכו'¹⁸, עיין שם. וקשה לי, דהא קיימא לן [ערובין סב, א], בן נח נהרג גם על פחות משוה פרוטה, ואם כן היה יכול להוציאו בדיינים¹⁹, וצריך עיון במפרשים²⁰.

14. בכתב-יד-קודשו ישנם פה שני עמודים בכתב-יד דהוי, אך יתכן שהועתקו מחדש בהמשך כיון שהמשך הדברים מתאים לנאמר.
15. כלומר שלא גזלו בעצמם, וממילא כאשר גזלו מהם, היו חייבים לשלם להם.
16. כלומר שפוסל את בניו שאינם צדיקים כנת, שמנח אף לא גזלו, וממילא לא נענשו עבורו, ולכן היה הקב"ה במחיצתו, אך בניו לא היו צדיקים גמורים כיון שגולו מהם ונענשו על ידם.
17. שם אומרת הגמרא "דרך חכמתן קא חשיב להו קרא", וקשה על הרמב"ן שבהסבירו מדוע התורה שינתה סדר שמותם, הוא אינו מביא את פירוש הגמרא המבררת מי גדול ממי ומדוע נשנו בסדר שנשנו.
18. "חמס אינו שוה פרוטה, וגזל ששוה פרוטה".
19. כלומר בדיני אדם ואין צורך לדין שמים.
20. עיין אור החיים בראשית ו, יא, ד"ה הארץ חמס.

וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ [ו, יב]

אפשר לבאר על פי דברי הגמרא בעבודה זרה כב, ב, דבהמה הנרבעת לאדם נעקרת, ואם כן זהו שכתוב שהקב"ה רואה הארץ שנשחתה והוא שלא יכלו להוליד, והיינו טעמא כי השחית כל בשר כו'.

או יש לפרש על פי מה ששמעתי, וכמדומני ראיתי באיזה ספר, בפירוש פסוק [שמות ח, יז], וגם האדמה אשר הם עליה²¹, בפרשת וארא, דהכונה להאדני השדה הגודל עם טבורו להארץ, כמו שכתב הרב עובדיה מברטנורא בפרק ח מכלאים [משנה ה'²²], ועל כן כשהוצרך לבא למצרים²³, בא עם 'האדמה אשר הוא עליו. אם כן יש לומר דבימי המבול גם הוא השחית דרכו, והלך ממקומו עם כבת ארץ שהוא מחובר בו, ואם כן זהו שכתוב הכא כי הארץ גם כן נשחתה בעבור שהשחית כל בשר את דרכו, וזהו וגם האדני השדה בכללם. אך באמת דברי הרב עובדיה מברטנורא תמוה, כמו שכתב שם התפארת ישראל²⁴, וכן כתב בספר תולדות הארץ²⁵.

ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ [ו, יג]

במדרש רבה [בראשית רבה לא, ז], שאף ג' טפחים מן הארץ נימוחו. ומבואר [בראשית רבה כח, ח] שאף הארץ שונתה, שהיו זורעים חטים והיא מפקת זונין.

אפשר לומר דבר זה, דמבואר שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל [סנהדרין קח, א], ותמוה, דהא נמי חטאו בעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ותו מאי שנא על הגזל, והרי היו גוולים רק פחות משה פרוטה, כמו שכתוב בבראשית רבה [לא, ה], וזהו שכתוב רק גזל ולא חמס? אבל יש לתרץ במה שאמרנו חז"ל [עבודה זרה נו, ב], ששאלו אילו אין צורך לעבודה זרה היה הקב"ה מבטלה, והשיבו, עולם כמנהגו נוהג, והרי בא על אשת איש - דין הוא שלא תתעבר, וכן הגזול מחבירו - דין הוא שלא תצמת. והנה לכאורה היו יכולים להתנצל על עבודה זרה וגילוי עריות, בסברא שאמרנו, אך הראיה מגזל מצומחת, ובעל כרחך עולם כמנהגו נוהג, ואם כן, מכיון שנזהרו מגזל, שפיר הרי סבירא להו דגזל הוי עבירה, ועל כן שפיר נתחייבו על גילוי עריות ועבודה זרה. ואם כן, כשראו שהארץ קלקלה, אם כן, ראו שאין עולם כמנהגו נוהג, ובעל כרחך משום שזרעו בגזל, לכן נענשה, שהיא היתה הגורם להם לעבוד עבודה זרה וגילוי עריות, וכאמור²⁶.

21. "ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה".

22. הברטנורא פירש שאדני השדה, הוא מן חיה הדומה לאדם, ומחובר בטבורו לארץ ואינו מתנתק מהאדמה שאליה מחובר לעולם.

23. האדני השדה, בכלל שאר החיות שבאו במכת הערוב.

24. בתפארת ישראל, בועז, אות א, הקשה עליו שלא מצינו שום בריה כזאת.

25. שמות מיני בעלי-חיים וטבעים (עם ציורים), חלק א, ורשה ה'תר"א, לר' יוסף ב"ר בנימין דוב שיינהק.

26. שיכולים בני דור המבול לטעון, שאם עבודה-זרה וגילוי עריות הם עבירה, הקב"ה יבטל תוצאתה, ואשת איש לא תוליד. ואי אפשר לטעון נגדם טענת "עולם כמנהגו נוהג" ושזו כן עבירה, כיון שבענין גזל הארץ

[שם]

במדרש רבה פרשה ל [א], בית צדיקים יעמוד [משלי יב, ז] - זה נח. הפוך רשעים ואינם [שם] - זה דור המבול.

יש לפרש על פי מה שאמרו [שבת נה, א], כל שיש בידו למחות וכו' ואף צדיקים גמורים נענשים. ואף נח הוה ליה להענש שלא הוכיחם, אך יש לומר דעיקר התוכחה שישובו, אבל בבן נח לא מצאנו תשובה דזהו מצות עשה לישראל, על כן לא מועיל להם תשובה לבן נח, ואם כן, אין נח מתחייב על זה.

והנה אמרו חז"ל [ויקרא רבה יז, ד], אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה. ויש לפרש דהטעם שישובו, ואם כן לבן נח דלא מועיל תשובה, שפיר פוגע, וכמו שראינו בדור המבול. וזהו שנאמר, הפוך רשעים ואינם, דבהם נתהפכה המידת הדין לפגוע בנפשות תחילה, והיינו דור המבול דלא מועיל להם תשובה, על כן ובית צדיקים יעמוד - זה נח שלא הוכיחם.

ועוד יש לומר על פי מה שאמרו [תענית יא, א], מפני הרעה נאסף הצדיק, והכונה שישובו הרשעים, אם כן בדור המבול דלא שייך זה, על כן, הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד.

עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר [ו, יד]

ברש"י [ו, יד ד"ה עשה], הרבה ריות והצלה לפניו²⁷. תמוה באריכות הלשון. אפשר לומר דחז"ל אמרו [פרקי דרבי אליעזר פרק כג], דהבא על אשת איש אינו מועיל לו תשובה בה, כמו שאמרו [חגיגה ט, א], זהו מעוות לא יוכל לתקון. וקשה אם כן מה שכתב רש"י הכא 'אולי ישובו?' אבל יש לתרץ, דבאמת נחתם גזר דינם על הגזל [סנהדרין קח, א]²⁸, אך מוכח דהיה בידם היכן להיות, מהא דאיתא [זבחים קיג, ב] למאן דאמר לא ירד מבול בארץ ישראל אמאי מתו, ומשני, משום הבלא, דברותחין קלקלו וברותחין נדונו. ורק י"ל כמאן דאמר שירד מבול בארץ ישראל, וזה כתב רש"י דהיה יכול להצילו ולהיות בארץ ישראל, רק דזה כתב רש"י אפילו למאן דאמר ירד מבול בארץ ישראל הוה ליה הרבה ריות והצלה לפניו, ואפילו לא שחתו בזנות כלל, וזה שכתב 'אולי ישובו'.

שינתה, שהוציאה זוגין, ואו הם אמרו שדוקא הגזל הוא עבירה ולא גילוי עריות ושפיכות דמים, לכן הארץ נענשה, משום שגרמה להם לטעות.

27. "הרבה ריות והצלה לפניו, ולמה הטריחו בבנין זה? כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה, ושואלין אותו, מה זאת לך, והוא אומר להם: עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם, אולי ישובו". מובא על ידי רבנו בריש הפרשה ד"ה סמיכת הפרשה.

28. בן נח שבא על אשת איש עובר בגזל. וראה דברע רבנו על כך בחיבורו "עטרות אדר" לפס' יא ד"ה חמם גימאריא מי נח, ולפס' יג ד"ה כי מלאה.

[שם]

במדרש רבה פרשה לא [ט], קנים תעשה את התיבה, אמר רבי יצחק: מה הקן הזה מטהר את המצורע, אף תיבתך מטהרתך. סבירא ליה כמאן דאמר בחלק קח, א'²⁹, דנח היה ראוי ליאבד מן העולם, רק שמצא חן, ועל זה כיפר לו קרבנותיו, ולכן הוצרך להקריב ז' ז' מכל מין בעבורו ובניו, דלכל אחד שנים שנים, והוה ליה כמו הקנים דשניים לכל אחד ואחד.

וזה אשר תעשה אתה שלש מאות אמה אך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה [ו, טו]

בילקוט [נח, רמז נג] בשם פרקי דרבי אליעזר [פרק כג], וזה אשר תעשה - מלמד שהראהו הקב"ה באצבע, שעד שלא ירד המבול היו הטמאים מרובים על הטהורים, ואמר לו הקב"ה שיקח מהטהורים ז' זוג, ומהטמאים זוג אחד³⁰.

תמוה, מה עניין זה לזה, וי"ל דלכאורה קשה, מנלן דכדי להרבות, דלמא ידע הקב"ה דהטהורות שבע זוגות לא דבכו לשאינן מינם, מה שאין כן בטמאים? וצריך לומר דזה אינו, דאם כן נח מניין ידע זה, וליכא למימר שהתיבה קולטתו, אם כן הוה ליה להקב"ה למימר כל שהתיבה קולטתו, ותו לא, רק יש לומר דכונת הקב"ה היה כדי שיעשה לכל אחד מדור בפני עצמו בתיבה, אך לפי מה שאמרנו כזה תעשה, הרי הראהו כבר, אם כן בעל כרחך דכונת הקב"ה היה להרבות הטהורים. ועל פי זה יש לפרש כונת רש"י בפרשת ראה [יד, ה], מה שכתב זאת הבהמה - חיה בכלל בהמה, ולמדנו שהטמאות מרובות כו', וגם קשה מנלן דהיו טמאים מרובים, דלמא שביק ורק פרט הטהורים, וי"ל דבלא זה קשה, בשלמא חיה בכלל בהמה נפקא מינא לדינא, מה שאין כן איזה מרובה מאי נפקא מינא, אך י"ל דנפקא מינא לספק דבעופות הטהורים מרובים, ובספק אזלינן לקולא, ובבהמות הטהורין מועטין, ובספק לחומרא, אך קשה, דלמא שוין, ומכל מקום אזלינן לקולא, דמבדור המבול נשאר מהטהורים ז' זוג ומטמאים זוג אחד, וצריך לומר דנתרבו מכל מקום המינים זוג אחד יותר מהמינים שיש בהם ז' זוגות, ואכתי היו הטמאים מרובים. ועוד י"ל דהקב"ה אמר לו שיקח ז' זוג כדי להקריב קרבנות, אם כן, הרי הקריבם הטהורים ונתמעטו, אך זה אינו, דהא אמר מכל הבהמה הטהורה, וחיה בכלל בהמה, ואם כן לקח מן החיות גם כן ז' זוג, ואם כן אי אפשר לומר דהקריבין, והדרא קושיא לדוכתא (ולזה כתב למדנו שהטהורים כו' עיין שם), ובעל כרחך כדי להרבות, כמו שכתוב בפרקי דרבי אליעזר³¹, ואם כן מוכח שפיר דבהמות וחיות טמאים מרובין מהטהורים. רוצה לומר שהמינים מרובין דאי שוין למה לו לפרוט, וכנ"ל.

29. "תנא דבי רבי ישמעאל: אף על נח נחתך גזר דין, אלא שמצא חן בעיני ד', שנאמר: 'נחמתי כי עשיתם, ונח מצא חן בעיני ד'".

30. ראה מה שכתב רבנו ב"עטרות אדר" כאן.

31. "ר' תחנא אומר: שנים וחמשים היה נח מתעסק ועושה בתיבה שישבו מדרכיהם הרעים ולא שבו, ועד שלא באו ימי המבול היו הטמאין מרובים מן הטהורים, וכשבאו ימי המבול ורצה הברוך-הוא לרבות את הטהורין ולמעט את הטמאין וקרא לנח ואמר לו: הבא אליך אל התיבה מכל הבהמה הטמאה שנים איש ואשתו".

מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה מכל רמש האדמה למינהו, שנים מכל יבואו אליך להחיות [ו, כ]

המהרש"א בחידושי אגדות סנהדרין קח, ב [ד"ה ורבי אבהו]³², נתקשה על דברי רש"י [ו, כ, ד"ה מהעוף] שכתב, דמאליהם באו וגם התיבה קולטתו, דהרכיב שתי דעות בזה. ולכאורה היה נראה לומר לפי מה שכתב הרמב"ן על התורה [שם ד"ה שנים], דאומר שם דרק שנים באו מאליהם, ולהקרב נצטווה נח להביאם, אם כן אתי שפיר הכל³³. אמנם רש"י גופיה לא פירש כן, כמבואר בפירושו, עיין שם.

ואולם דלא גזר הקב"ה שיבואו בעצמם להשחט, יש לעיין קצת, דהא הקריבם עולות, ובכהאי גוונא מצינו שבאו הבהמות שיקריבום, וכאיל דיצחק, ופרים דאליהו, כמבואר במדרשים [פרקי דרבי אליעזר פרק לא]³⁴.

[שם]

עיין שם שכתב הרמב"ן שלא הוכשרו בקרבנות בני נח, רק בהמה טהורה ועוף טהור. עיין דברי בגמרא בזבחים קטז, א³⁵, וירושלמי מגילה פרק א, יא³⁶, ודוק.

32. המהרש"א שם מביא שתי דעות כיצד ידע נח איזו בהמה לא נעברה בה עבירה: א) שהתיבה קולטתו. ב) הבאים מאליהם. המהרש"א מעיר שרש"י על התורה [ו, כ] חיבר את שני הפירושים.
33. רבנו מעיר כי לדברי הרמב"ן מדובר בשתי מציאויות שונות: האחת שבאו מאליהם שנים שנים, והאחת שנח בחר שבעה להקריבה, אשר לא באו לבד.
34. "האיל... רץ ובא להתקרב תחת יצחק". ובמדבר רבה כג, ט, "ופרו של אליהו מיד נמשך אחריו".
35. בגמרא שם מובא דין זה, טהורים ולא טמאים.
36. שם לומדים דין זה של טהורים ולא טמאים מנח.